

Urmare din pag. 1

Dar se întâmplă ca la scurt timp să primesc de la el o scrisoare în care prezenta soluția problemei. În acest fel am fost onorat în 1964 cu un articol al lui Erdős în care se rezolvau două dintre problemele pe care i le propusesem. Altădată m-a citat într-un articol al său în colaborare cu G. Fodor. Care este tălcul numărului Erdős 2? Acest savant este unic în lumea matematică prin numărul mare de coautori ai publicațiilor sale și prin varietatea acestora, explicabilă prin faptul că Erdős a lucrat în multe domenii ale matematicii (deci varietate tematică) și a călătorit în câteva zeci de țări și continente (deci varietate sub aspect național și geografic). Lista coautorilor săi dă o imagine sugestivă a dimensiunii planetare a spiritului acestui matematician, a capacității sale de a stabili punți de legătură cu oameni foarte variați sub aspectul intereselor profesionale, al naționalității, orientării politice sau religioase. Harta celor care au un număr Erdős finit dă seamă despre amploarea procesului prin care Erdős a polarizat o parte imensă a scenei matematice a secolului al XX-lea, în special a celei de-a doua jumătăți a acestui secol. Sute de tineri și-au făcut teza de doctorat pornind de la o idee, un rezultat, o problemă legate de numele lui Erdős. Tot atât de mulți sunt cei care au fost definitivați pe o anumită poziție universitară ca urmare a rezolvării unor probleme propuse de Erdős sau pe baza ajutorului primit de la el.

În multe privințe, omul pe care atât de mult l-am lăudat era dificil în relațiile sociale, chiar greu de suportat. Gestul atât de obișnuit de a da mâna cu colegul pe care l-ai întâlnit îi repugna și acest fapt făcea parte dintr-un comportament mai general al său: nu agrea contactul fizic cu o altă persoană [...]. Venea cu mâinile goale atunci când era invitat la masă la cineva (și era mereu invitat) sau atunci când (foarte frecvent) era găzduit acasă la cineva. Inutil să mai adaug faptul că ignora gesturile elementare de politețe și atenție față de femei [...]. La o expoziție Matisse l-a cuprins plictiseala, s-a retras imediat pe o bancă, scoțându-și un pix și un petic de hârtie, bănuții desigur cu ce scop. La un spectacol de mimă a adormit înainte ca spectacolul să înceapă. Ultima dată când citise un roman fusese în anul 1940. Ultimul film pe care-l văzuse, prin anii '50, „Cold days“, era istoria unor atrocități din anul 1942, la Novisad, Iugoslavia, unde câteva mii de evrei și de ruși căzuseră victimă violențelor maghiare [...]. Era foarte pisălog cu șoferii, dorea să învețe pe unde să meargă, el care nu conduse niciodată un automobil. În micul lui bagaj de mână se afla și un radio cu tranzistori. Se pare totuși că era stimulat de ascultarea muzicii clasice. Bach și Beethoven aveau asupra sa un efect hipnotic. Frumusețea Simfoniei a IX-a a acestuia din urmă era pentru Erdős un reper. Un aspect impresionant în comportamentul său social era atitudinea față de copii, care pentru el erau niște epsiloni, ca urmare a faptului că litera grecească respectivă este simbolul obișnuit în matematică pentru notarea cantităților arbitrare de mici. Față în față cu un copil, Erdős își dezvăluia resurse surprinzătoare de candoare și duioșie; îl contempla cu o înfinită bunățate în priviri și se angaja cu el într-un dialog în care curiozitatea sa încerca să-l provoace pe aceea a interlocutorului său.

Erdős folosea un limbaj conspirativ, pe care cei apropiați îl cunoșteau foarte bine: un proaspăt căsătorit era un sclav, soția era un boss, alcoolul era otrăvă, cel care divorța era unul care își recăpăta libertatea, cel care ținea o comunicare matematică era unul care ținea o predică, cel care înceta să mai facă matematică era unul care a murit, iar cel care murea era unul care ne-a părăsit. Dar toate acestea se mențineau în registrul glumei specifice lui Erdős, iar purtarea sa era totdeauna de o civilitate desăvârșită. Ironia sa se manifesta cu precădere sub forma autoironiei.

Acad.
SOLOMON
MARCUS
despre:

PAUL ERDÖS – o legendă din secolul XX

Erdős s-a simțit atras de multe domenii ale matematicii. S-a observat de multă vreme faptul că inteligența umană procedează, în esență, prin articularea a două tipuri de operații: alegeri și combinări. Alegem anumite tipuri de entități, le supunem anumitor operații combinatoriale, care conduc la noi tipuri de entități, pe care le supunem unor noi operații combinatoriale ș.a.m.d. Există un moment inițial și unul final în această alternanță de alegeri și combinări? În principiu, nu. Dar dacă vrem să impunem o anumită ordine, putem, de exemplu, să presupunem că există un moment inițial, în care pornim la drum cu anumite obiecte considerate ca date, deci obiecte primitive, pe care le supunem unor operații combinatoriale controlate de anumite restricții, sub forma unor reguli și/sau axiome. Există o tipologie a inteligențelor după cum excelența se manifestă în domeniul alegerii entităților supuse analizei sau în cel al activității lor combinatoriale. Erdős și-a manifestat excelența cu precădere în materie de aspecte combinatoriale. Sloganul care guvernează aceste aspecte a fost pus în evidență de britanicul Frank Plumpton Ramsey (un student al lui Bertrand Russell și al lui Ludwig Wittgenstein). În raport cu orice posibilă idee de ordine, nu există dezordine totală. Erdős s-a atașat cu pasiune de acest pariu al lui Ramsey și a adus în sprijinul sloganului său o serie de argumente puternice, sub forma unor teoreme profunde, care guvernează orice mulțime de elemente, indiferent de natura acestora; ele pot fi numere, puncte, atomi, molecule, compuși chimici, celule biologice, baze nucleotidice, aminoacizi, insecte, mamifere, persoane, instituții, guverne, corpuri cerești, cuvinte, semne de orice fel, țări, idei, versuri, litere, figuri geometrice etc. În această stă puterea matematicii: ea operează asupra unor entități cărora nu este nevoie să le specificăm natura iar rezultatele obținute sunt valabile indiferent care este interpretarea data entităților respective. Așa se explică faptul că ea își manifesta relevanța în raport cu orice domeniu posibil din natură, din societate sau din propria noastră lume interioară și în același timp identifică numitorul lor comun. Matematica este prin excelență o cercetare a analogiilor între universuri care aparent pot fi dintre cele mai îndepărtate. În particular, în aceasta constă și forța teoremelor pe care Erdős le-a obținut. Aceste teoreme privesc în egală măsură lumea noastră spirituală și universul la care ne raportăm. Cartea la care Erdős se referă nu este una preexistentă nouă; dimpotrivă, ea este o metaforă a unui obiect care se cristalizează chiar sub acțiunea procesului metaforic. Sloganul lui Galileo Galilei, după care Cartea Naturii este scrisă în limbajul matematicii, Erdős, prin simbolul Cărții, îi răspunde: „Cartea se elaborează în măsura în care noi o scriem“. De aceea nu accepta Erdős odihna, repeta mereu că va avea timp destul să se odihnească în mormânt. Cât suntem în viață, trebuie să contribuim la scrierea Cărții. Dar Erdős ne-a atras atenția asupra faptului că matematica este înfinită, inepuizabilă, lucru care, credea el, nu este deloc sigur în ceea ce privește fizica, chimia sau biologia, care s-ar putea să-și epuizeze la un moment dat obiectul.

După cât se poate prevedea contemplând peisajul actual al matematicii, Erdős se înscrie, cel puțin prin unele dintre teoremele sale, printre autorii de opere care vor rămâne multă vreme în atenția lumii savante, atât prin profunzimea, cât și prin frumusețea lor, opere cu nimic mai prejos decât cele care rezistă de multă vreme timpului în pictură, sculptură, arhitectură, muzică și literatură, dar și în domeniul fizicii, chimiei sau biologiei. Încrederea sa în plauzibilitatea Cărții - cu C mare - și în infinitatea matematicii se află în puternică similaritate cu atributele similare ale Divinității în multe religii ale lumii. Erdős nu excludea existența lui Dumnezeu, o credea chiar foarte probabilă, dar necesară, vitală pentru el era credința în Carte. Nu se pune problema de a-l urma pe Erdős, după cum nici lui nu-i părea atrăgătoare povestea cu modelele demne de a fi urmate. Însă el merită să fie cunoscut, înțeles, respectat, admirat și iubit pentru unicitatea, coerența, forța sa creatoare și umanitatea sa atât de originală.

Lansarea volumului
„Sulul Esterei“,
de Baruch Tercatin –
la Cluj-Napoca și
București

Înainte de Matitiahu, Mordehai și Ester au salvat existența monoteismului în Antichitate

Lansarea la Cluj și București a „Sulului Esterei“, copie a originalului „Meghilat Ester“, manuscris aflat la Academia Română, datat 1673, tradus și comentat în română de cunoscutul cărturar și scriitor israelian originar din România, ing. Baruch Tercatin, a însemnat un eveniment memorabil în viața culturală românească. Memorabil - prin participare: personalități ale vieții socio-culturale, lideri ai F.C.E.R., C.E.B., ai Rabinatului, ai Forumului „B'nai B'rith“ din România, ai A.C.P.R.I., ai A.E.R.V.H. Memorabil - prin substanțialitatea recomandărilor: prof. dr. Ladislau Gyémánt și scriitorul Dorel Dorian, redactor-șef al „Realității Evreiești“ - la Cluj. Președintele F.C.E.R., deputat dr. Aurel Vainer, acad. Gabriel Strempele, acad. Cornelia Bodea, av. Constantin Vișinescu, președinte de onoare al A.C.P.R.I. - la București. Recomandări cărora E.S. Rodica Radian Gordon, ambasadorul Israelului în România, le-a adăugat noi valențe prin reliefașul punții peste Mediterana, la care acest ambasador cultural care este ing. Baruch Tercatin are o amplă contribuție. Pretutindeni, moderatorul acestor lansări-simpozioane a fost prof. Alexandru Singer, directorul Editurii Hasefer, care a scos toate volumele sus-amintite, inclusiv, „Sulul Esterei“ („Meghilat Ester“). Evenimentul a fost memorabil și prin strălucirea lăcașurilor de cultură în care s-au derulat lansările: Universitatea „Babeș Bolyai“, la Cluj, Academia Română și Târgul „Gaudeamus“, la București.

Câteva cuvinte despre prodigioasa activitate literară a inginerului Baruch Tercatin. Participăm, în 2000, la lansarea celei dintâi cărți apărute sub semnătura sa la Hasefer, *Din înțelepciunea Torei și a hasidismului*, elogiată de regretatul director, de atunci, al Editurii Hasefer, reputatul istoric literar Zigu Ornea. Cartea a avut un asemenea succes încât a cunoscut o a doua ediție. A urmat apoi lansarea la Târgul Internațional de Carte Bookarest, ediția din 2003, a unui inedit *Dicționar de personalități biblice și reprezentarea lor în artă*, lucrat în colaborare cu prof. univ. dr. Viorica Constantinescu. A venit pe urmă traducerea în română a *Sfaturilor înțelepților poporului evreu - „Pirkei Avot“*. Lansarea a fost găzduită de Uniunea Scriitorilor din România. Ambele volume au beneficiat de subtilele comentarii ale președintelui interimar, de atunci, al F.C.E.R., av. Iulian Sorin. Dar, poate, niciodată nu am trăit momente de mai intensă emoție ca în 21 noiembrie a.c. la Academia Română, însuflețită fiind de forța discursului intelectual despre prima carte din Biblie care vorbește despre dreptul la autoapărare al poporului evreu, atunci când este atacat.

Nimic din valoarea literară, etică a scrierilor autorului nu a fost uitat de președintele F.C.E.R., deputat dr. Aurel Vainer: de la rubrica permanentă „Pericopa săptămânii“, din cotidianul israelian de limbă română „Ultima Oră“, până la cartea recent apărută, „În numele Federației Comunităților Evreiești din România, aduc cele mai calde mulțumiri acestui minunat fiu al poporului evreu, care nu-și uită obștea-mamă, îmbogățind literatura cu tematică iudaică din România și, totodată, literatura universală“, a spus vorbitorul, elogiind prosematismul practicat de acad. Gabriel Strempele, din convingerea că Poporul Cărții trebuie cunoscut prin tot ce a dăruit lumii, de la *Decalog* la operele atator laureați ai Premiului Nobel.

Subliniind valoarea acestei inestimabile contribuții la mai buna înțelegere a unuia din capitolele de mare importanță ale Bibliei, E.S. Rodica Radian Gordon, ambasadorul Israelului în România, a accentuat asupra actualității lui „Meghilat Ester“ și a rolului pe care-l joacă dialogul interconfesional în lumea contemporană, în

combaterea incitării la ură și violență practică de urmașii de azi ai lui Haman. În acest spirit, doamna ambasador a menționat că „în ultima vreme, am avut câteva dialoguri interreligioase care au oferit o nouă dimensiune relațiilor culturale și sufletești între România și Israel. Sunt convinsă că și „Sulul Esterei“, în talmăcirea românească și cu

înțeleptele comentarii ale domnului Tercatin, își va aduce o contribuție de seamă în direcția sus-amintită“.

Rememorând etapele alcătuirii propriului studiu despre manuscrisul „Sulul Esterei“, aflat în B.A.R., acad. Cornelia Bodea a opinat că el a putut fi adus din Italia, elementele românești fiind preluate din *Psaltirea lui Dosoftei*, și a omagiat, cu acest prilej, memoria regretatului acad. Nicolae Cajal z.l., care i-a încurajat cercetările.

Subliniind importanța femeii evreice în Biblie și în istoria poporului evreu și poposind asupra personajului feminin care dă titlul cărții, punând frumusețea în slujba înțelepciunii, acad. Gabriel Strempele observa: „Comentariile domnului Tercatin sunt nu doar religioase, ci și filosofice. Cunoștințele de iudaică ale autorului sunt atât de vaste încât mă întreb dacă nu cumva e rabin. Felicit Editura Hasefer pentru forma grafică a lucrării, datorată înzestratului ilustrator de carte Alexandru Done“.

Ceea ce a pus în valoare av. Constantin Vișinescu a fost gestul simbolic al elaborării, la Tel Aviv, a cărții și al tipării ei la București. Simbolic, fiindcă între România și Israel au existat și există relații speciale. „Baruch Tercatin nu face decât să țină aprinsă făclia acestor strănse legături de prietenie în contemporaneitate“.

Mulțumind pentru caldele aprecieri făcute asupra ediției și comentariilor, în română, despre Cartea Esterei, atât de ilustrii prefațatori, dr. Alexandru Șafran și Marele Rabin Menachem Hacohe, cât și de prestigioșii antevorbitori, ing. Baruch Tercatin a realizat o pertinentă analiză asupra a ceea ce voia să distrugă Haman. Este vorba nu doar de exterminarea unui popor, dar și de eliminarea, din lumea antică, a monoteismului, fără de care n-ar fi existat nici creștinism, nici islamism. Înainte de Matitiahu, Mordehai și Ester sunt cei ce salvează nu numai ființa biologică, dar și ființa spirituală a poporului

evreu. „Haman a înțeles că ceea ce face Mordehai este legat de un principiu, de Legile Torei, de Pentateuch“, a accentuat autorul și comentatorul ediției. „El a știut că Mordehai este o personalitate, este președintele forului suprem al evreilor, Sanhedrin-ul, că el reprezintă toți iudeii [...] Ura împotriva evreilor a fost, dintotdeauna, cea mai îndemănă diversivone a politicienilor unui stat sau altul în momente de dificultăți economice, sociale [...] Mordehai a știut că singura șansă de salvare a evreilor este vitejia. Și, cu ajutorul Esterei, a reușit ca Ahașveros să semneze un al doilea edict care consfințea dreptul evreilor la autoapărare. «Să se adune și să-și apere viața» [...]. Aparent, «Sulul Esterei» este o carte laică. În substanță - și acesta este scopul introducerii «Cărții Esterei» între cele 24 de cărți ale Bibliei -, Divinitatea a îndrumat lucrurile în așa fel încât poporul evreu să fie salvat și dușmanii îndepărtați“.

Recitirea admirabilei ediții a Cărții Esterei în română relevă încă un aspect: acela că specificitatea unei culturi nu se pierde, ci se evidențiază în contact cu alte culturi. Diaspora babiloniană a evreilor, ca și cea europeană, de mai târziu, o atestă indubitabil.

IULIA DELEANU

*

Cu prilejul vizitei sale la București, ing. Baruch Tercatin a oferit un *Kiduş*, în dimineața de sâmbătă, 19 noiembrie a.c., în sala mică a Templului Coral. Au participat lideri ai F.C.E.R. și C.E.B., numeroși enoriași. Interesante comentarii la pericopa săptămânii au fost făcute de Rabinul Abraham Ehrenfeld, de deputatul dr. Aurel Vainer, președintele F.C.E.R., și, desigur, de distinsul oaspete, ing. Baruch Tercatin.

